

מדד השלום – אפריל 2005

פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן

למרות שרוב ברור בקרב הציבור היהודי עדיין תומך בתוכנית ההתנתקות, בחודשים האחרונים חלה שחיקה מסוימת בשיעור התומכים בה. יתר על כן, בעקבות ההצעה לדחות את יישום התוכנית מיולי לאוגוסט, רק מיעוט סבורים שהיא תבוצע במועד החדש, במיוחד אם מתנגדי הפינוי יצליחו לגייס המונים ברגע האמת – גיוס הנראה בעיני הרוב הגדול של הציבור, כולל תומכי תוכנית ההינתקות - כדרך פעולה לגיטימית. אמנם רק מיעוט קטן ביותר סבורים כי גיוס מעין זה יביא להכשלת התוכנית, אך רבים, במיוחד בין תומכי התוכנית, חוששים מפני האפשרות שברגע האמת מתנגדי הפינוי מבין המתנחלים ישתמשו בנשק נגד חיילי צה"ל.

האווירה הפסימית סביב תוכנית ההתנתקות ניוזנה כנראה גם מהערכה הרווחת כי אם היא תבוצע בסופו של דבר, הרשות הפלסטינית לא תצליח ליצור ממשל תקין וברצועת עזה ישרור מצב של תהו ובוהו, תוך התלקחות מאבקים אלימים בין הארגונים השונים. הרוב אף מעריכים כי לאחר יציאת כוחות צה"ל מהרצועה יתגברו ההתקפות נגד ישראל מהאזור, כמו ירי רקטות קסאם. עם זאת, למרות, ואולי בגלל הערכות הפסימיות לגבי המצב שישרור ברצועה בעקבות יציאת צה"ל, רוב הציבור מחזיקים בדעה כי בנושא הבתים ושאר הרכוש של המתנחלים שישאר מאחור, מבחינת האינטרסים של ישראל רצוי להגיע להסדר עם הרשות הפלסטינית ולא להרוס את הכל ולהחמיר בכך את העוינות הפלסטינית.

אשר לאפשרות לשיתוף "צד שלישי" על מנת לסייע לרשות הפלסטינית לשלוט במצב לאחר יציאת צה"ל, הרוב בציבור היהודי מוכן לקבל בהקשר זה רק את מעורבותה של ארה"ב, תוך דחיית מעורבותם של גופים אחרים, כגון רוסיה, מצרים, האיחוד האירופי, הקוורטט, והאו"ם, בסדר דחייה זה.

אלה הממצאים העיקריים של מדד השלום לחודש אפריל שנערך בימים ב-ג, ה 2-3 בחודש מאי.

שיעורי התמיכה וההתנגדות לתוכנית ההתנתקות בקרב הציבור היהודי הם כיום 56.1% ו- 38.0% (ל- 5.9% אין עמדה ברורה בנושא). בחודש הקודם היו שיעורי התמיכה וההתנגדות 59.3% ו- 36.2%, ובפברואר הם הגיעו ל- 62.4% ו- 28.9%. כלומר, בשלשת החודשים האחרונים מסתמנת מגמה של ירידה קטנה אך עקבית ומובהקת בתמיכה של הציבור בתוכנית, אם כי היא ממשיכה ליהנות מרוב ברור, ובכלל זה בקרב מצביעי הליכוד.

על רקע ההצעה לדחות את ביצוע התוכנית מחודש יולי לאוגוסט, מסתבר שרק 35% מאמינים כיום שהיא תבוצע במועד שנקבע. 36.7% מעריכים שהיא תידחה שוב ו- 11.8% אף סבורים שהתוכנית לא תבוצע כלל (16.9% אינם יודעים). אי הוודאות לגבי מועד ביצוע תוכנית ההתנתקות מתחזקת לנוכח האפשרות שמתנגדיה יצליחו לגייס המונים ברגע האמת: 50.7% מהציבור היהודי סבורים כי גיוס מעין זה יביא לדחיית התוכנית, לעומת 35.9% המאמינים כי גם אז היא תבוצע בזמן. עם זאת, רק 6.7% חושבים כי גיוס רחב היקף יכול להכשיל לגמרי את ביצוע התוכנית. אשר לשאלה האם גיוס המוני כזה הוא דרך פעולה לגיטימית של המתנגדים למדיניות הממשלה במשטר דמוקרטי, מסתבר שרוב גדול בציבור – 65.5% - מחזיקים בדעה שזוהי דרך פעולה לגיטימית, שעה שרק 28.5% חושבים שהיא אינה לגיטימית (ל- 7.3% אין עמדה). יתר על כן, פילוח העמדות בנושא זה על פי ההבחנה בין תומכי תוכנית ההתנתקות ומתנגדיה מראה כי גם בקרב התומכים יש רוב ברור לדעה כי זוהי פעולה לגיטימית (61% לעומת 34%), כאשר בין מתנגדי התוכנית השיעורים המקבילים הם 74% ו 20%.

אולם מעבר לאפשרות של שימוש בדרכי פעולה לגיטימיות על ידי המתנחלים ותומכיהם, חלק לא מבוטל של הציבור היהודי – 40.2% - חוששים כי קיים סיכוי בינוני או גבוה שברגע של אמת מתנחלים עשויים להשתמש בנשק נגד חיילי צה"ל במהלך הפינוי (55.2% מעריכים כי הסיכוי לכך נמוך ו 4.5%). מעניין שהחשש לשימוש בנשק מצד מתנחלים גבוה יותר בין התומכים בתוכנית ההתנתקות (48% מאשר בין המתנגדים לה (32%).

מקור נוסף לדאגה סביב תוכנית ההתנתקות קשור בהערכת המצב שישתרר ברצועת עזה לאחר יציאת כוחות צה"ל. רוב ניכר בציבור – 63.7% - סבורים כי אם התוכנית תבוצע בסופו של דבר, הרשות הפלסטינית לא תצליח לבסס את שלטונה באזור וישתרר שם מצב של תהו ובהו, תוך מאבקים אלימים בן ארגונים שונים. 22.7% בלבד מאמינים כי הרשות תצליח לבסס את שלטונה, ו 13.6% אינם יודעים. להערכה כי הרשות הפלסטינית לא תצליח ליצור משטר תקין שותפים רובם של מתנגדי תוכנית ההתנתקות ותומכיה גם יחד, אם כי, אולי כצפוי, היא נפוצה יותר בין המתנגדים מאשר בין התומכים. כך, 86% מהמתנגדים סבורים כי עם יציאת כוחות צה"ל מהרצועה ישרור בה מצב של תהו ובהו, 6% מאמינים כי הרשות תצליח לבסס את שלטונה ו - 8% אינם יודעים. השיעורים המקבילים בקרב תומכי התוכנית הם 50%, 34%, ו- 16%. הערכות פסימיות רווחות גם ביחס למצב הביטחון שישרור בגבולות ישראל לאחר פינוי הרצועה. כך, 63% מכלל הציבור היהודי שותפים להערכה כי קיימים סיכויים גבוהים מאד או גבוהים למדי כי ההתקפות מאזור זה נגד ישראל (למשל, ירי טילי קסאם) יתגברו, לעומת 29% בלבד החושבים כי הסיכויים לכך הם נמוכים מאד או נמוכים למדי. מעניין כי גם בקרב תומכי התכנית יש רוב, אמנם קטן, השותף להערכה זו. כצפוי בין מתנגדי התכנית הרוב הסבור כך הוא גדול הרבה יותר (ראה גרף).

אשר לעמדה שישראל צריכה לאמץ בנושא עתיד הבתים ושאר הרכוש של המתנחלים שישאר מאחור לאחר הפינוי, מסתבר שקיים רוב - קטן אך מובהק - (51% לעומת 40%) למחזיקים בדעה כי מבחינת האינטרסים של ישראל, עדיף להגיע להסדר עם הרשות הפלסטינית מאשר להרוס את הכול. ניתוח הממצאים מראה כי לעמדות בנושא זה יש קשר הדוק עם העמדות כלפי תוכנית ההתנתקות: מבין התומכים בתוכנית, 64% חושבים שיש להגיע להסדר עם הרשות, 29% שיש להרוס את הכול, ו- 7% אינם יודעים, שעה שבקרב מתנגדי התוכנית, 60% מצדדים בהריסה, 32% בהסדר, ו- 8% אינם יודעים. ניתן לשער שאלה החושבים שיש להגיע להסדר בעניין הרכוש של המתנחלים, במקום להרוס אותו, מעריכים שמדיניות כזאת תסייע לביסוס שלטונה של הרשות ותקטין את הסכנה שהרצועה תשמש בסיס למתקפות נגד ישראל.

על רקע ההערכות הפסימיות לגבי המצב שישרור ברצועה לאחר יציאת כוחות צה"ל, בחנו מהן עמדות הציבור היהודי ביחס לאפשרות של מעורבות "צד שלישי", במטרה לסייע לרשות הפלסטינית במניעת אי-סדר ופיגועים נגד ישראל. לצורך זה, הצגנו בפני המרואיינים רשימה של גופים העשויים למלא תפקיד מעין זה וביקשנו לדעת לגבי כל אחד מהגופים האם הוא מקובל או לא מקובל עליהם. הממצאים מראים כי מתוך רשימה שכללה שישה גופים – ארה"ב, רוסיה, הקוורטט, האיחוד האירופי, מצרים והאוי"ם – רק הראשונה מקובלת על רוב הציבור, עם 68% בעד, 29% נגד ו- 3% חסרי עמדה. ביחס לכל שאר הגופים, שיעורי הדחייה גבוהים יותר מאשר שיעורי הקבלה, לפי הסדר הבא: רוסיה – 70% דחייה ו- 24% קבלה; מצרים – 62.5% ו- 32.5%; האיחוד האירופי – 59% ו- 35%; הקוורטט – 55% ו- 38%; האוי"ם – 51% ו- 44%. במילים אחרות, הציבור היהודי מוכן לבטוח רק בהתערבות אמריקנית, תוך שהוא מביע אי אמון בכל המדינות והגופים האחרים שנכללו ברשימה. דפוס דומה של עמדות כלפי נושאים אחרים, לגביהם הועלתה האפשרות של מעורבות צד שלישי ביישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני, נמצא גם בבדיקות קודמות שנעשו במסגרת מדד השלום.

מדדים:

אוסלו: כללי – 40.3; יהודים – 36.8.

מו"מ: כללי – 58.0; יהודים – 54.9.

פרויקט מדד השלום נערך במרכז תמי שטינמץ למחקרי שלום והתכנית לחקר סכסוכים ויישובם ע"ש אוונס באוניברסיטת תל-אביב, בראשות פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן. הראיונות הטלפוניים בוצעו על-ידי מכון ב.י. כהן באוניברסיטת תל-אביב ב-2-3 במאי, 2005 וכללו 578 מרואיינים/ות, המייצגים את האוכלוסייה הבוגרת היהודית והערבית בארץ (לרבות יש"ע והקיבוצים). טעות הדגימה למדגם בגודל זה היא כ-4.5% לכל כיוון.